

Liefde in verleden tijd

Colofon

ISBN: 978 94 6365 586 6

1e druk 2023

© 2023, Harry Turksma

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Harry Turksma

Liefde in verleden tijd

*Het oorspronkelijke woord was een visioen dat
om de betekenis van het licht heen zweefde.
Het woord van tegenwoordig is al niet meer
dan een brokstuk, een rudiment van een oude,
alomvattende mythologie.
Dat is de werkelijkheid: een afschaduwing van
het woord.*

Bruno Schulz

DE VOGELVROUW

Moeder

In deze sokken woont een zee van liefde. Het patroon van haar golfslag staat diep in mijn voetzolen gegrift, tot in de geulen tussen mijn tenen. Het spant als een tweede huid, een ruw rimpelend oppervlak van vervlogen zorgzaamheid en heimwee. De kromgegroeide vingers die ze breiden, zijn de hare in al hun harde afstand. Was het vader die de wereld schiep, zij schiep mij. En ik vertel het verder. De ijle leegte van de lucht tussen één rechts één averechts is bezwangerd van haar dove stem, als een versteende foetus in de baarmoeder van mijn herinnering. Ze klinkt en ze klinkt niet, naar gelang de wind rond onze berg suist. Maar ze is er altijd, ongebaard, maar ze is er.

Op onze berg staat een dorp, in het dorp staat ons huis en in dat huis woont de kille aarzeling van haar bloed. Haar magere kopje volgt de zon - 's ochtends in de schaduw van de steile noordwand, 's middags in de veelkleurige lichtfontein die over de top klatert, en 's avonds in het vale schijnsel dat vanuit de dalen omhoog kruipt naar de sterren. Haar alziende ogen, die na vijf jaar

duisternis zijn verleerd zich te sluiten, vangen de stralen in de spiegel van haar moederschap en weerkaatsen haar angst om mijn wankele bestaan. Moeder plantte paarse boscyclamen rond ons huis. Ze bloeien alle jaargetijden met sterke, felgekleurde bloemetjes, bestand tegen de diepe hoogte die de berg in de hemel slaat.

“Dat zijn vaders oren. Denk en spreek dus nooit kwaad, want alles wordt gehoord en niets gaat verloren. Ook wat onuitgesproken blijft, is nooit verzwegen. Wat geen pijn doet, is gevaarlijker dan ongedachte woorden. Ik heb blind en doof de duisternis geroken als het monster in het hart van onze berg. Het loert en wacht met onmenselijk geduld op de vergane liefde in de spelonken van zijn stinkende graf. Laat hem daar, geloof je moeder, laat hem.”

Zij spint de angst als zachte draden van haar gekwetste vruchtvlees rondom mijn voeten - paarse sokjes van verdriet.

Het dal is gedeeltelijk begroeid met dorre, geelgroene weiden waarop uitgemergeld vee tevergeefs graast. Er hangt een vage maar penetrante kwelgeur en het tocht er voortdurend. De hemel erboven versmalt tot een enge donkergrijze passage. Enorme sauriërs met een spanwijdte van wel tien meter zweven dreigend langzaam in het rond, spiedend naar argeloze prooi om zich op te storten. Gebruikmakend van de thermiek stijgen ze lui cirkelend op vanuit het dal, een stuiptrekkend

slachtoffer in hun bebloede klauwen. Tussen hemel en aarde regeert de dood onaangedaan en efficiënt. Alle dorpelingen mijden de boerenbevolking uit het dal. Een oude vete kerft de scheiding der geesten in hun harten en schept een onoverbrugbare afstand, vele malen langer dan ieders vlucht voor de dood. De dalbewoners, door ons 'zij van beneden' genoemd, peuren al hun rijkdom uit de aarde, en alleen daaruit. De Grote Moeder is hun koningin, die kreunend bevrucht, bewerkt en gekastijd haar rijke gaven laat ontfutselen in het zweet huns aanschijns. Het dal is haar hemelbed waar gespannen uiers gouden munten sproeien in omhooggevallen kruiwagens die over veerlichte schapenwolkjes rijden. Boterbloemen karnen gele, zoete zwezerik, vette aren wuiven roze gevlekte nevelwinden en het glinsterende, opstuwende stof doet zwaar vervuilde kinderen proesten van genot. Maar 'wij van boven' leven van alle gedachten. De praalwagens van onze voorgenomen zegetocht wachten aan het begin van de regenboog - of het eind? - om los te breken uit Iris' beklemmende omhelzing en een boodschap uit te venten die ongehoord begrepen wordt. Dat tekent ons duizendjarige bestaan. Onze dichters en filosofen worden oud geboren en torsen hun zinrijke erfenis als een loden amfoor vol grappen en grollen. Wij weten dat onze geschiedenis ons niet verheft,

maar wij onze geschiedenis. Wie schrijft haar anders? De boeren voor wie geen verleden telt? Gedurige reproductie van liefde heeft onze eeuwenoude lijven gestaald tot een zacht, soepel weefwerk waarin onze voeten wandelen over de haat en jaloezie, tot het bloed door de naden sijpelt en zoute sporen trekt in ons geheugen, broos, zó broos. Wij leven op het hoogste punt van ons land, omdat wij hier naartoe zijn gejaagd als een kat in een boom. Aan de voet staat Cerberus te blaffen en te kwijlen. Wij zitten hier gevangen maar wij blijven een kat: mooi, trots, snel en met negen levens op kousenvoeten. Als het regent, dwarrelen gekneusde bloembladjes op ons hoofd, onze oren spitsen zich en onze kruin zendt in diepe dankbaarheid een statig saluut naar de zon, de maan, de sterren. Wij leven! Maar ik pieker me suf. Hoe kan ik vertellen? Hoe kan ik vertellen zonder dat mijn tranen de inkt van mijn woorden doen uitvloeien en onleesbaar maken?

Nacht

Moeder, waar ben je? Vergeef me mijn wantrouwen, geboren uit eenzaamheid, geboren uit angst, geboren uit jou. Zodra de nacht gevallen is, verwijden je pupillen tot er van je iris nog een klein gloeiend randje

rest, als de halo rond een maansverduistering. Ik zie je zitten in je getraliede, witte kooi, het bedompte zolderkamertje van ons huis waar de lamp de klok rond brandt. Hoe diep is je alziende duisternis? Je stenen tafelen zijn verbrokkeld tot afgesleten scherven waar de boodschap uit verdwenen is, maar de vage tekens van hun liefde niet. Al wat gebroken, gebutst en vervuild is, herbergt een ongenaakbare waarheid die vele malen groter blijkt dan het mededogen van de beschouwer kan bevatten. Schoonheid, inderdaad, als de keerzijde van een galmend symfonieorkest waarvoor een dirigent wild staat te gebaren in het niets. Geen grotere verwijdering in deze kleine, witte ruimte dan de groteske ijdelheid van eigenwaan. Telkens als ik jouw kooi betreed, overvalt mij de wonderbaarlijke prikkeling van een barstensvolle leegte die al mijn vezels doordrenkt van een weten dat gevoelloos maakt als een onbegrepen doodsbericht. Dan ontstaat een zwijgen dat zo diep is, dat de stilte ondraaglijk wordt en geluiden vilein binnendringen uit een wereld die reeds lang vergaan is. Dan hoor ik kinderen lachen... en huilen. Kinderen naar wie ik vernoemd ben. En hoe anders kan ik hun naam dragen dan met ere, met trots, deemoed en wanhoop, maar steeds in het verborgene, in de coulissen van een warme lenteregen van een alles verterend heimwee.

Vader is er niet meer. Hij heeft ons op deze berg gepoot als twee knollen, dicht onder het oppervlak van zijn schijnbare doortastendheid. Hoe lang geleden? Onze tijd staat al eeuwen stil. Een handeling - al betreft het een complete volksverhuizing - is niets anders dan een flits in het eeuwige ijs van de glaciale stolling, een bevroren momentum dat ooit ontstond noch geboren werd, misschien een belofte of een wens. Maar wat is er veel gebeurd. Deze geschiedenis kent wel degelijk een begin en een eind, al verdraagt de willekeur van het toeval geen markering. Een fictief startpunt: onze aankomst in het dorp. De schamele verzameling bouwvallige huisjes is zo onooglijk dat niemand de moeite neemt er een naam voor te bedenken. Het dorp heet dus Ons Dorp, met een groene violist op de daken, dansende, lelieblanke lammeren in de modderige straten, gedurig aan de wandel zijnde, wormstekige hondenhokken met hun zwervende, gehate bewoners, uitsluitend 's nachts bloeiende witte en karmijnrode jasmijn, kamperfoelie die de goten verstopt met een wee, mierzoet, stroperig parfum, naakte kinderen die tussen de huizen spelen en nooit echt naakt zijn, oude mensen die aan hun voeten in de bomen hangen om wijsheid op te doen, op elke hoek drie lui soezende, rood gestreepte katers, een kerkorgel zonder kerk - eigenlijk een ontstemde piano - die het

enige geplaveide plekje, het dorpsplein, siert, een hardhouten, ondergrondse toren die als vluchtroute naar de steile overkant van de berg voert, en zoveel vogels als de weelderige bessenstruiken in de tuintjes kunnen voeden.

Vader zwoegt de berg op achter zijn handkar. Niet dat deze zwaar is van de spullen - we zijn straatarm - maar wel van moeder die hoogzwanger gaat van mij. Hoe ik dat weet? Ik was er immers zelf bij! De verleden tijd is een krakkemikkig bedachte vorm voor het sentiment, een liedjeszanger van de droge huilbui. De wielen kraken vervaarlijk, het zweet parelt op vaders voorhoofd, de aderen in zijn hals zwellen van inspanning. Er komt geen zucht over zijn lippen, hij duwt zijn laatste kans de berg op. Boven wacht het huis dat hij voor ons heeft gebouwd, nou ja, een kleine, houten schuilplaats met beneden een kale, voormalige kombuis en een zoldertje dat verdeeld is in twee bekrompen kamertjes waar een bed, een stoel en een kast in passen. Een glimmend gepoetste, koperen scheepsbel die aan een versleten tros achter de voordeur hangt, is de enige versiering. De klepel ontbreekt, maar dat geeft niks want een klop op de deur galmt als een donderslag door onze woning. Bovendien, wie zou er bij ons op bezoek kunnen komen? Wij hebben niemand en vader drijft ergens ver weg op zijn ondergrondse oceaan.

De berg is eigenlijk een gedoofde vulkaan. De bewoners van deze streek geloven dat er een monster in zijn ingewanden woont dat slaapt, maar ooit woedend zal ontwaken. Dan valt een jarenlange nacht van zwarte as en lava over onze berg. Hun angst is onze redding. De verschoppeling vindt een veilig heenkomen waar niemand wil wezen. Wij voeden dit achterlijke bijgeloof. Wie anders dan satanskinderen bouwen hun huis op de buik van de duivel? Hoor het beest grommen, hoor het donker rommelen in de diepe, onzalige holtes en stinkende krochten van zijn grot. Er hangt een zware walm van geronnen kinderbloed en rottende kadavers van raadselachtig verdwenen fabeldieren. Wie de droom koestert het monster te verslaan, wordt een slaaf van zijn eigen, lang bereide wanhoop. Wie verwacht vrede te sluiten met de duivel, verpopt in een vuurspuwende gnoom die valse gedichten declameert en zijn schaamte verbergt onder een stinkende vacht van ruwe, stekelige leugenachtigheid. De dood waart onder hen rond als een goede vriend die mee-eet in de keuken en de vrouw des huizes bekent. En niets van dat alles zijn wij. Maar dat zijn *zij*, slaven van de onderaardse berg met het vuil aan hun voeten, het bedrog gegrift op hun voorhoofd, het vreselijke omen in hun aderen en het bijtende zuur in hun fletse, niets onthullende ogen. En zij zijn nog wel wat meer, al is dat heel wat minder dan wij ooit waren - een

schaduw van de schamele herinnering aan een echo die nog klinken moet. Ons toekomstige verleden zingt ons toe als een late aubade die trilt in elke vezel van ons lijf, moe, zo moe en toch nog lang niet uitgeleefd. Eigenlijk moet het nog beginnen, deze naar binnen geslagen onttakeling van het schitterende vooruitzicht. Wij zijn de allernaaste vreemdeling van onszelf, ontlukende liefde op een verre planeet, een giftige nachtbloem in de winterse vrieskou, verwelkende liefde.

En dat is vader. Hij installeerde moeder en mij in ons huis, ontstak een gietijzeren komfoor, dat tevens als kachel dient, met het hout van de stukgeslagen handkar, liep het dorp uit om een kennis te ontmoeten en verdween voorgoed. Heeft het monster hem verslonden? Of is hij het monster geworden? Feit is dat elk jaar op de dag dat hij ons verliet mijn oren drukkend gaan bloeden en het rode magma diep beneden mijn voeten zich vanaf de ondergrondse zeebodem grommend een weg naar buiten vecht. Dan trek ik gauw moeders sokken aan, klim het dak op en zing de berg tot rust.

Waar?

Ik besef dat ik ergens naar op zoek ben zo lang ik me kan heugen dat de schilder in ons dorp kwam wonen. Hij is de broer van zijn vriend